

'THE LAST PICTURE SHOW' ONDER DE KERKTOREN

De overlevingsstrijd van de dorpsbioscoop

Het Belgische bioscooplandschap verandert de jongste jaren sterk. Bioscoopmagnaten, zelfstandige bioscoopexploitanten en arthouse-uitbaters moeten tegen elkaar opboksen. Bovendien waart er een 'digitaal spook' rond, waardoor voor sommigen de toekomst onzeker oogt. Vooral de zelfstandige filmvertoner, en in het bijzonder de traditionele dorpsbioscoop, mag zich in zijn bestaan bedreigd voelen. FILMMAGIE onderzoekt hoe de laatste kleine bioscopen trachten te overleven in woelige tijden. Een verhaal vol nostalgie, film liefde en toekomstdromen.

1. PROBLEMATIEK

MIJN KLEINE BIOSCOOP: DE NOSTALGIE VOORBIJ

Groot is de nostalgie naar het kleine, naar het kleinschalige, of dat nu een dorpscafé is, een buurtwinkel, of een plattelandsbioscoop. Zoals het café en de kruidenierszaak om de hoek kan je de dorpscinema in Vlaanderen vandaag, anno 2010, alleen nog maar met een vergrootglas vinden: 16 stuks. Nochtans verleende een bioscoop, vaak pal in het centrum neergeplant, het dorp een gezicht, een eigen gelaat, zoals een café, een winkel. Van een rijk patrimonium, dat vooral in de naoorlogse jaren tot eind de jaren 50 nog in volle expansie was én zeer populair, is er nu amper een handvol overgebleven, in diverse gedaanten.

FREDDY SARTOR – BERT POTVLIEGE

Onder de kerktoren in het onooglijke landelijk dorpje Lichtervelde, te midden de West-Vlaamse velden en beemden, ligt achter een statige, witte gevel in een onopvallende straat Cinema De Keizer verborgen, in elk geval goed weggestoken. Misschien wel de oudste nog bestaande dorpsbioscoop, in quasi dezelfde staat – op een kleine restauratie in 1945 na – als toen vader Debaillie in 1924, amper zes jaar na het einde van de Grote Oorlog, die in de Westhoek lelijk had huisgehouden, besloot films te gaan spelen. Tegen de wil van mijnheer pastoor in nog wel. In 1924 hadden Gerard Debaillie & Marie-Louise Ramboer het pand gekocht, vlak voor hun huwelijk. Toch zou het nog tot 1927 duren vooraleer er film kon worden gespeeld. Omdat de gemeente Lichtervelde nog over geen elektriciteitsnet beschikte moest er voor de vertoning van de eerste film, *Don Juan* van Alan Crosland, stroom worden opgewekt dankzij een generator op de binnenkoer.

De Keizer had toen al naam en faam in Lichtervelde. Het gebouw is een van de oudste in de gemeente en werd voor het eerst vermeld in 1633 als herberg. Later deed het nog dienst als vierschaer of griffie van de plaatselijke Heren van Lichtervelde en als stadshuis (van 1830 tot 1842). In 1879 werd er zelfs een po-

litieke partij gesticht: de katholieke Burgersgilde. En wat het culturele betreft: in 1815 was Armand Goddyn, brouwer en stichter van de Philharmonie De Zwaan, er komen wonen. En in 1887 werd beeldhouwer Albert Termote er geboren – aan de voorgevel hangt er een gedenkplaat. Om maar te zeggen: sociaal leven, politiek, cultuur, vrijetijdsbesteding. De Keizer was voor dat alles de draaischijf. Je kan bijna de geschiedenis van Lichtervelde reconstrueren aan de hand van wat er allemaal in De Keizer is gebeurd.

Toen Gerard Debaillie in de jaren 20 De Keizer omtoverde tot een van de eerste cinemazalen in de streek, trok hij met zijn filmapparatuur eveneens de baan op voor de Christen Werknemersverbond. Met zijn rondreizende bioscoop ging hij de boer op, en vertoonde zijn stille films in open lucht of in parochiezaaltjes. De installatie werd telkens vervoerd met de eigen vrachtwagens van Veevoerders Debaillie. Enkele vrienden liepen naast de stapvoets rijdende vrachtwagens om met hun trompetten reclame voor de filmvertoningen te maken. En tijdens de vertoningen zorgden zij voor aangepaste muziek live bij de film...

Toen eind de jaren 60 vader Debaillie ernstig ziek werd moest dochterlief Agnes de zaak wel overne-

men. Vaak was ze met vader naar het verre Brussel gereisd, naar het Martelaarsplein om daar contracten af te sluiten en films te gaan ophalen met ronkende Vlaamse titels zoals *Onder het rode kleed*, *De vrolijke gescheidene* met Ginger Rogers en Fred Astaire. En om in de hoofdstad galavorstellingen bij te wonen; zo ontmoette ze Sophia Loren en Shirley Temple. Er zat niets anders op, al moet het geen eenvoudige opdracht zijn geweest om in de mannenwereld die de cinema was als vrouw haar

CINEMA DE KEIZER © Piet Goethals

mannetje te staan, én in haar eentje al die jaren een cinema met één zaal open te houden. Twee nieuwe films elke week. Haar favoriete film? “*Dr Zjivago*” zegt ze zonder ook maar één seconde te aarzelen. Al beweert ze uiteraard eveneens zeer goede herinneringen te hebben aan *The sound of music*, *Ben Hur*, *De derde man*, *Het geslacht Björndahl*. En zeer recent nog aan de animatiefilms *The Lion King* en *Up*. Agnes Debaillie is nog altijd de prima donna van haar “lichtje te velde” zoals ze haar bioscoop liefko-

zend noemt. Zij kent haar publiek en haar publiek kent haar. Zonder fout. Al die jaren is de liefde voor de film bij Agnes zeer groot geweest. Nooit heeft ze het levenswerk van haar vader zaliger willen opgeven, ook al is het de jongste jaren hard geweest, elke week opnieuw een gevecht om de juiste film te vinden – een kopie van de Noord-Franse komedie en wereldwijde hit *Bienvenue chez les Ch'tis* heeft ze bijvoorbeeld nooit kunnen krijgen, *Loft* pas toen ie al bijna overal was uitgedraaid, enz. Cinema De

Keizer is vooral bekend om zijn familiefilms; overigens een kaartje kost er maar 5 euro. “Als ik alleen de films zou programmeren die ik zelf mooi vind zoals *Il Postino* dan krijg ik amper iemand in de zaal,” pleegt Agnes te vertellen, “een mooie film zoals *Dead Poets Society*: vijf voorstellingen, in totaal veertig toeschouwers”. Een anekdote die intussen van twintig jaar geleden dateert.

Vandaag is cinema De Keizer nog altijd een prachtige authentieke bioscoopzaal met zijn 400, met rode velours afgemaakte klapzetels, een lichtjes hellende planken vloer, vooraan een podium en een gordijn voor het scherm dat voor elke vertoning plechtig open glijdt, met een balkon, gecapitonneerde wanden en deuren, en machtige muurluchters... Ook de projectiecabine is keurig onderhouden. Alles even piekfijn. Kortom een bioscoopzaal die van het eerste moment dat je er binnentreedt het rijke filmverleden zo doet herleven. Alsof je een afspraak met de filmgeschiedenis hebt.

Als we het goed inschatten zijn de authentieke dorpsbioscopen (met één grote zaal en een groot scherm dus) in Vlaanderen nog met z'n vieren: Cinema De Keizer in Lichtervelde, Rio in De Haan (in 1938 gestart als traditionele parochiezaal met toneel- en filmvoorstellingen, en in 1988 overgenomen door de huidige eigenaar), Cinema Capitole in Aalter (sedert 1957) en Nova in Nijlen (sedert 1957, in 1980 evenwel verbouwd). Maar in feite is alleen Cinema De Keizer in Lichtervelde nog de enige authentieke dorpsbioscoop. In het land der blinden mag eenoog dan al koning zijn, in het (dorps)bioscooplandschap in Vlaanderen is Cinema De Keizer gewoon keizer.

Theatercinema in 't dorp

In de jaren 50 was ons land nog 1700 bioscopen rijk. Bijna elk dorp had zijn cinema, soms zelfs meer dan één. Gemiddeld ging de Belg 10 keer per jaar naar de bioscoop, vandaag nog amper tweemaal. De historie van een van de oudste bioscoopzalen in Vilvoorde is symptomatisch voor hoe het met elke dorpscinema is vergaan. Zoals in de meeste (kleinere) steden en dorpen rest er van de glorieuze bioscoopperiode weinig of niets meer, alleen nog maar vage herinneringen. “Schrijven over toch niet zo lang geleden verdwenen cinemazalen zou in principe niet zo moeilijk zijn, dacht auteur Adelijn Calderon toen hij in 1998 het boek ‘Historiek der bioscopen van Vilvoorde’ schreef. Dat bleek echter een stuk minder eenvoudig dan verwacht, door het ontbreken van geschreven informatie en door het onverklaarbare feit dat bepaalde gewezen exploitanten van belangrijke bioscopen zich niets meer schijnen te herinneren” (Het Nieuwsblad, 29 mei 1998).

Nog over Vilvoorde. In april 1910 kreeg een zekere Grubben toelating om in de balzaal Salle de Paris een theatercinema te beginnen. “Eugeen Kuyt nam de zaak over en verwees met de naam Cinéma Pathé Palace naar Charles Pathé die begin van vorige

CINEMA DE KEIZER © Piet Goethals

eeuw in Frankrijk een bioscoopimperium had uitgebouwd,” aldus Calderon, “na enkele succesjaren liet Kuyl in 1916 de zaal over om zichzelf toe te leggen op de exploitatie van bioscoop Astoria Palace die, als eigendom van de vzw Parochiale Werken van de dekenij, deel uitmaakte van het Gildenhuis-complex”. Het cliënteel stapte prompt mee over naar Astoria Palace, in 1919 zeer populair. Op het gelijkvloers was er plaats voor 754 personen en op de eerste verdieping nog eens 280 zitplaatsen en 32 loges. Voor de muzikale begeleiding van de stille films verkoos Kuyl een klein orkest boven een pianist. Dat heeft niet lang geduurd. Om de kosten te drukken verving hij de muzikanten door een grammofoon. Na de modernisering van de Astoria in 1947 kreeg de cinema zaal een andere naam: Ciné Star. Tot in 1976 hebben er filmvertoningen plaatsgevonden.

Kopie “kopen”

“Het ergste wat je als kleine cinema-uitbater kan overkomen is wanneer ‘een klant’ je komt vragen: ‘En wat speel je?’ En dan op je antwoord met een reactie komt van: ‘Maar die film heb ik al lang gezien!’ Dat is als cinema-uitbater om dood te vallen, echt!” Aldus Guy Berrevoets die van 1963 tot 1996 samen met zijn echtgenote Jacqueline Thomas, de kleindochter van Jozef Thomas die in 1918 cinema-

theater Ma-Jeannette had opgericht, in het centrum van Tessenderlo een bioscoop had. Alleen al om de klant te plezieren moet de kleine cinema af en toe een kaskraker op z'n programma nemen. Want zonder is overleven nog moeilijker. Enkele weken na de nationale première krijgen de kleine cinema's een kopie van de film ter beschikking. Tenzij de film het uitzonderlijk slecht doet, dan is er al een kopie na een week of twee. “De kleine uitbater werd door de meeste distributeurs in Brussel behandeld als een nulliteit en niet als een bioscoopuitbater”, haalt Berrevoets herinneringen op, “we hadden gemakkelijk kunnen blijven doorspelen maar zonder veel potten te breken. Toen heb ik bij enkele distributeurs gepolst of dat dat zo zou blijven duren en ze hebben me toevertrouwd dat zij dachten dat de situatie er allicht niet rooskleuriger op zou worden. Ofwel moesten we twee zaaltjes bijbouwen, maar toen Kruidvat met een aanlokkelijk voorstel kwam om de ruimte te huren heb ik hen gezegd: Laat me zes maanden nadenken!” Eind september 1996 ging The Movies onherroepelijk dicht. Berrevoets: “In 1980 toen we van één grote zaal twee kleinere, gezellige zaaltjes hadden gemaakt (de naam veranderde van Ma-Jeannette in The Movies) was men in Brussel wel gecharmeerd – 't ging toen ook al niet zo goed met de cinema – en kregen we in de periode '82, '83 wel eens een proficiat voor onze goede borderel. Maar Tessenderlo bleef Tessenderlo, eh! We

zaten hier in de driehoek Diest-Tessenderlo-Geel. Als de ene bioscoopzaal 1 miljoen Bef recette maakt, en de andere cinema 600.000 en jij 120.000 Bef dan weet je al waar de volgende grote film naartoe zal gaan!” Met eenzelfde stem en toch weer enigszins anders sprak de toenmalige eigenaar Daniël Maes, wiens vader in 1957 met de Capitale was begonnen, in 1964 een ruime feestzaal erbij bouwde en enkele jaren later zelfs een heus hotel: “Een film als eerste uitbrengen heeft voor ons geen zin. We moeten het hebben van de kaskrakers en de reclame die de grote filmzalen voor een film maken. Als wij ermee stoppen, is er geen toekomst meer voor onze filmzaal. Aalter is daarvoor te klein.” (Het Nieuwsblad, 8 oktober 1996). Maar zie, we zijn in 2010 en in de Capitale ratelt de projector nog altijd.

Om mee te draaien met films in première wordt de kleine cinema-uitbater inderdaad het mes op de keel gezet. Berrevoets: “*Turks Fruit* was de eerste film waarvan wij, kleine cinema's, verplicht werden een kopie te kopen als we tenminste mee in première wilden gaan en dat betekende al vlug een meerkost van 50, 60.000 Bef (1500 à 2000 euro). We moesten die kopie wel teruggeven achteraf, dus eigenlijk was dat een soort voorschot dat je contant moest betalen, anders kreeg je de film niet. En daar bovenop moest je dan ook nog eens een hoog percentage op de tickets afdragen... En dan hoorde je later dat een collega/concurrent dat voorschot niet

had moeten betalen of een kleiner percentage!” Het zijn praktijken – van oneerlijke concurrentie gesproken – die tot de dag van vandaag voortduren.

“In Wallonië is er onder impuls van de toenmalige baas van Belga, wijlen Raoul Hemelaer, ‘le circuit de Wallonie’ opgezet,” zegt Berrevoets, “een filmkopie reisde van de ene bioscoop naar de andere, bleef een week hier, ging dan naar daar. Maar hier bij ons in Vlaanderen – ik heb dat ooit met *Daens* geprobeerd, maar kreeg de kopie dan niet terug – heeft dat nooit gemarcheerd!”

Familiebedrijf

Johan Hollants (°1969), de huidige uitbater van Cinema Rubens in Zwijndrecht, studeerde af als industrieel ingenieur, keerde terug naar zijn geboortedorp waar hij zijn kinderjaren sleet in de projectiecabine van de dorpsbioscoop die zijn ouders en grootouders er sedert 1948 hadden: “Tijdens de plaatselijke kermis is de bioscoop, die van 1936 dateerde, in handen van mijn grootouders gekomen. Te veel bier op café waar net de openbare verkoop bezig was... met alle gevolgen van dien. Grootmoeder kocht een cinema, zonder iets van film te kennen. Maar dat kwam al snel in orde. En het succes begon, zoals met alle dorpsbioscopen in die jaren. Met een capaciteit van ruim 600 plaatsen was eind jaren 70 het hoogtepunt voorbij en werd van het bestaande balkon een kleine zaal van 148 plaatsen gemaakt. De rest van de benedenzaal werd verhuurd als magazijn. Intussen ben ik, sedert 1996 de eigenaar/uitbater en is de zaal al twee keer heringericht. Sinds twee jaar heb ik er een nieuwe collega bij in

Zwijndrecht, Cinema 4 You, op 2 km van hier, met wie het trouwens goed samenwerken is”.

De kleinere bioscopen zijn echte familie zaken. Ook een constante in het verhaal. Hollants: “Van toen ik nog maar vier jaar oud was ben ik in onze bioscoop beginnen meehelpen. Aan de grote toog snoepjes verkopen voor één Belgische frank. Nu sta ik aan de kassa, regel de contracten met de leveranciers, ga de filmkopieën in Brussel halen, scheur de tickets af... Maar voor het projecteren heb ik iemand in dienst. Om zelf een film mee te pikken is er geen tijd. Soms zie ik een stuk van het einde en enkele dagen later pas het begin enz. Het moet een passie zijn, want van het uitbaten van de zaal alleen kan je niet leven. Overdag ben ik elektricien, de bioscoop runnen is mijn avondberoep” (De Gazet van Antwerpen, 17 dec. 1998). In dat jaar 1998 kwamen er gemiddeld 320 mensen per week naar Cinema Rubens.

Paul Raes: “Het uitbaten van een kleine cinema zoals Cinema Central in Ninove met amper twee kleine zalen is voor ons een hobby. De cinema was het werk van onze ouders. Wij zetten dat graag voort. Ons brood verdienen we er niet mee, noem het veel-er liefhebberij. We zijn met de bioscoop geboren en dan is het toch heel moeilijk om hier zomaar mee te stoppen” (De Streekkrant 11 maart 2004). De Central dateert van 1919. De familie Raes, al vanaf 1934 in de filmbusiness (Cinema Casino in Denderhoutem), nam de Central in 1960 over, die nu door de derde generatie wordt uitgebaat: de broers Paul en Hugo en zus Dina.

John Hollants koestert ten slotte nog een hartenwens: “Wat ik mezelf toewens is dat de mensen eens gaan beseffen dat de grote complexen niks anders

bieden dan wat wij, de kleintjes, geven... alleen tegen het dubbele van de prijs. Dus: graag meer bezoekers, zodat de nieuwe films sneller naar hier komen”.

Weggezuiverd

In het jaar 1991 sloten 21 filmzalen (geen volledige bioscopen dus) in ons land hun deuren, een vermindering van 6520 plaatsen. Zo bleek uit cijfers van het Nationaal Instituut voor de Statistiek. Brussel ging achteruit, van 81 naar 70 zalen, in Oost-Vlaanderen bleef het aantal (45) gelijk, West-Vlaanderen zakte van 42 naar 41 en Limburg van 26 naar 25. De provincie Antwerpen verloor drie (van 62 naar 59) en Brabant 12 zalen... In Mechelen sloot bijvoorbeeld eind '91 de laatste bioscoopzaal, de Calypso; de laatste twee jaar was het cinemabezoek in Mechelen met liefst 40% gekelderde. Om dat aantal terug wat op te krikken was een miljoeneninvestering nodig. De eigenaar, de familie Smets die al in 1900 was begonnen met films te projecteren, zag dat niet meer zitten. Een Nederlandse zakenman kocht het complex in de Mechelse binnenstad; vier filmzalen werden zo twee winkels. Nauwelijks twintig jaar later is het (dorps)bioscooplandschap quasi volledig “weggezuiverd”.

Ook in kleinere steden is de onafhankelijke bioscoop quasi verdwenen. Alleen in Oostende (Rialto), Aalst (Feestpaleis en Palace) en Lier (Belgica en Variétés) zijn er nog bioscopen van zelfstandige eigenaars. De Rialto in Oostende – in 1928 gestart met twee zalen en altijd in bezit gebleven van de familie Vanhakendover – is vandaag zelfs 8 zalen rijk. Toen

CINEMA DE KEIZER © Piet Goethals

CINEMA CAPITOLE © Piet Goethals

begin 2003 in Turnhout na de komst van Utopolis behalve Studio Kursaal ook Focus, de andere cinemazaal in het centrum, samen met de Focus in Geraardsbergen, niet eens zo oud, moest sluiten, schreef een verbitterde eigenaar/exploitant in een mail ("This is the end"): "Vanaf vandaag heb ik beslist om mijn activiteit als bioscoopuitbater stop te zetten. Na meer dan 10 jaar geef ik er de brui aan. (...) De reden daarvoor is te zoeken in het feit dat we financieel te zwak stonden vanaf dag één. De komst van een nieuw complex heeft evenwel de doodsteek gegeven. Een filmfestival dat ik zelf mee heb helpen opstarten en onmiddellijk overstapt naar de concurrentie en een aantal (eigenlijk vrij veel) distributeurs die me zelfs geen grote films meer wilden geven, het zet je aan het denken, na 10 jaar. (...) Het is onbegrijpelijk dat 'kleinere' bioscopen een duurdere huurprijs betalen dan de grote groepen. Het is eveneens onbegrijpelijk dat iedereen van de kleine bioscopen een contract ondertekent voor bijvoorbeeld *Harry Potter* voor 10 à 12 weken aan 50% op elk ticket". En vervolgens richtte hij zijn grieven ook tot de grote distributeurs: "Verwachten jullie echt dat deze kleinere zalen dit tempo aan kunnen en 9 maanden op een jaar jullie B-films draaien aan een hoog percentage en slechts drie maand per jaar enig profijt uit jullie films kunnen halen". Zijn bitterheid was begrijpelijk.

Een monument

De 21ste eeuw was nog maar pas begonnen of de dienst Monumentenzorg van de provincie Antwer-

pen diende bij de Vlaamse dienst Monumenten en Landschappen een voorstel in om vier Antwerpse buurtbioscopen en een gedeelte van de Ancienne Belgique op de lijst van beschermde monumenten te plaatsen. Het ging om de voormalige bioscopen Roma, Festa, Pax en cinema Plaza in Duffel. Uit de 'monumentenstrijd', een tv-show van de VRT waarin erfgoed werd verkozen om een herbestemming te geven, kwam cinema Plaza bijna als grote winnaar. Maar de publiciteit voor de vergeten dorpscinema was onbetaalbaar... Brussel was eerder al, halfweg de jaren 90, onder impuls van de pressiegroep La Rétine du Plateau, begonnen met het opstarten van de beschermingsprocedure voor bepaalde bioscopen en op de bewaarlijst in te schrijven.

Dus toen in 2007 de dorpsbioscoop de Plaza bijna – het was zeer nipt – werd uitverkoren tot het (vergeten) monument in Vlaanderen ging er bij bepaalde gemeentebesturen toch eindelijk een lichtje branden. Maar het was al vijf over twaalf, schromelijk te laat. Gemeentebesturen noch provinciebesturen hadden ooit alert gereageerd op de noodkreten uit de bioscoopsector... Intussen waren de meeste dorpsbioscopen al lang superettes, groothandels, of winkels geworden, of tot magazijn en opslagplaats verworven. Of origineler... de Ciné Rex in Essen op de Nederlandse grens was in een muziekcafé veranderd. En in een nog bestaande bioscoop in Winterslag kan je achter glas talloze opgestapelde tv's zien. De eigenaar is namelijk (ook) tv-hersteller.

Alleen de Plaza in Duffel (sinds 2004 dicht) en de Walburg in het Limburgse Hamont (sinds september 2009 opnieuw open) worden na een grondige

opknopbeurt omgevormd tot een gemeenschapscentrum. Zij hebben gezien hun (cinema)verleden een veel lagere drempel dan de culturele centra. Het is de bedoeling om Cinema Plaza, zoals De Walburg, te renoveren – tegen september 2013 voltooid? – tot een bruisend gemeenschapscentrum waarin nog veel plaats voor film zal zijn maar waar ook andere kunstvormen aan bod komen: toneel, stand up comedy, optredens, tentoonstellingen... De gemeente drukt de wens uit dat "Cinema Plaza als gemeenschapscentrum met zijn ongelooflijke charme en gezelligheid de Duffelaars in de toekomst naar buiten krijgt. Dat iedereen, niet alleen van een goede film maar ook van allerlei soorten cultuur en entertainment kan genieten. 'Samen'. Dat de cinema een ontmoetingsplaats voor jong en oud wordt en alle Duffelaars en omwonenden aanzet tot het beleven van cultuur maar ook de mogelijkheden biedt om zelf cultuur te maken en te brengen. Dat gaat dus een pak verder dan louter de bioscoopfunctie". Aldus onze zegsman bij de gemeente Duffel, de eigenaar van cinema Plaza.

Wat zal de toekomst brengen voor deze 'tien kleine negers' bioscopen – in feite zijn ze nog met 16. Film kijken is stilaan geëvolueerd tot een bezigheid, vrijetijdsbesteding tijdens het weekend, en dan zijn vooral – om niet te zeggen uitsluitend – ontspanningsfilms in trek. Terwijl de filmclubs in de week nog op een vast cliënteel kunnen rekenen. Overleven deze zalen de digitalisering? En wat wordt het met de mobiliteit? Gaat ook de cinemabezoeker zich finaal vastrijden in permanente files en/of zal hij zich ooit terug willen ontspannen of cultuur

scheppen in eigen streek? Of zijn er geen afstanden meer? Guy Berrevoets: “Vroeger zou je iemand die je vertelde: ‘Ik ga van Tessenderlo naar Brussel om een film te zien’ gek verklaard hebben, nu is dat de normaalste zaak... Ik heb een buur en die is supporter van de voetbalploeg van Liverpool. Wel, die gaat altijd naar de thuismatchen ginds!”

Hoedanook, enkele dorpsbioscopen hebben de sprong voorwaarts gewaagd. Ofwel wordt er al digitaal geprojecteerd (Albert in Dendermonde, Cine Star in Waregem en Cinema 4 You in Burcht), ofwel heeft er een filmclub (Rialto in Oostende en The Roxy Theatre in Koersel, dat enkele jaren geleden nog werd verfraaid) onderdak gevonden. Het pas in februari 2007 gestarte Cinema 4 You in Burcht wil toch even vermeld zien dat zij exclusief in België een Service Cinema zijn wat wil zeggen dat je je drankjes vanuit je twinseat met een afstandsbediening kan bestellen.

En dan is er cinema Albert. Vanaf 1914 worden er sporadisch films in Dendermonde vertoond maar het is pas na de terugtrekking van de Duitsers dat Cinema Albert, gesticht door Désirée Rydant, een volwaardige bioscoop wordt. “De familie Rydant heeft altijd op de eerste rij gestaan om te investeren in nieuwe ontwikkelingen en opbouwend comfort. Zo konden ze, in tegenstelling tot honderden andere bioscopen in België, op voldoende trouwe klanten rekenen om te kunnen overleven, zo wordt onthuld, ook de jongste decennia is de filmmi-

crobe er nog. Door de inzet van louter familieleden was cinema Albert in staat om als één van de eerste bioscopen in België geklimatiseerde zalen in te voeren”. En de publiciteit gaat door: “Wij spreken graag van een bioscoop waar de nostalgie van vroeger (eigen aan een buurtbioscoop) samenvloeit met de nieuwste technologieën op vlak van comfort en projectie”.

Cinema Albert pronkt momenteel op een mooie 36ste plaats op 140 bioscopen in België en daar wordt met zoveel woorden nog aan toegevoegd: “Cinema Albert tracht de evoluerende industrie te blijven combineren met wat het oorspronkelijke opzet van de gebroeders Lumière was: een gezellig avondje uit...”

Mijn kleine bioscoop, mijn mooie cinema! ✕

2. ACHTERGROND

DE ZELFSTANDIGE BIOSCOOPUITBATER ONDER VUUR

De opmars van de digitalisering zet zowel multiplexmagnaten als zelfstandige bioscoopexploitanten en arthouse-uitbaters onder druk. Kleine cinema's worstelen met een prangende vraag: de sprong wagen of aan het authentieke vasthouden? Het is echter niet het enige probleem waarmee ze worstelen.

SHANA DEBROCK

Zwaard van Damocles of nieuwe start? Digitalisering is voor menige dorpsbioscoop vandaag een heikel punt dat gepaard gaat met veel onzekerheden. De eeuwenoude (sinds 1892!) 35mm-band met de film, opgerold op enkele zware bobij-

nen, wordt stilaan door harde schijven vervangen. Een hele verandering voor het bioscoopwezen want film was gelijk aan 35mm.

Deze omwenteling mag dan ongetwijfeld een vooruitgang zijn, niet alle exploitanten zijn overtuigd.

CINEMA RIO © Piet Goethals

Ondanks het feit dat de eerste digitale film, *Star Wars: Episode 1: The Phantom Menace* (Lucas, '99), al van ruim tien jaar geleden dateert, zijn er nog altijd twijfels over de kwaliteit. Techneuken speculeren over de huidige 2K- en de toekomstige 4K-kwaliteit en of het nodig is om nu al naar digitaal over te schakelen. Ziet het publiek het verschil wel? Voor de bioscopen die de stap hebben gewaagd is het verschil opmerkelijk. Logisch: wie zou graag toegeven dat er geen verschil is, na tienduizenden euro's te hebben geïnvesteerd? De kwaliteitsverbetering is vooral aan de 3D-film toe te schrijven. Toch nemen we de opmerking van 'imaging analyst' Gibboney Huske graag mee: "Mensen denken dat de digitale technologie altijd superieur is aan de analoge. Maar

dat is niet altijd het geval. Bovendien zijn onze oogballen analoog".

De spanning tussen analoog en digitaal zal nog wel een tijdlang (blijven) onderhuids spelen, te vergelijken met de discussie tussen muzikliefhebbers over platen en MP3's. De grootste drempel is de financiering, een investering tot 80.000 euro per zaal voor een exploitant! Terwijl film distributeurs de kosten kunnen drukken, want 35mm-films kosten tot 3000 euro per kopie en een harde schijf, die meer dan een bioscoop per keer kan aandoen, ongeveer 450 euro!

Volgende vraag: Wie betaalt? Verschillende modellen werden door distributeurs en exploitanten bedacht, met elk hun voor- en nadelen. Er werd

een tegemoetkoming door de distributeurs aan de exploitanten voorgesteld, de zogenaamde 'virtual print fee' (vpf), een kleine som geld die aan de exploitant wordt betaald telkens hij een film (digitaal) in première draait, om de kosten van de investering te milderen. Maar dat is in geen enkele wettekst verankerd, wat erop neerkomt dat het niet verplicht wordt. Analoge bioscopen die dus digitaal willen gaan, hebben geen enkele garantie op het krijgen van een vpf. Met elke distributeur moet apart worden onderhandeld. Een ontbrekend wettelijk kader (de belangrijkste wet dateert van 1920) is een rode draad doorheen de problematiek van de kleine, onafhankelijke bioscoop.

Zelfstandige uitbaters kunnen daarenboven de investering niet alleen dragen. Een bioscoop met acht zalen kijkt bijvoorbeeld al tegen een kostprijs van meer dan 400.000 euro aan om te digitaliseren. De bioscopen die al digitaal zijn, werken met één van de twee volgende modellen. Ofwel leent de bioscoop van een bank om alles te financieren. Een derde partij, een *third party*, die los staat van de bioscoopwereld, betaalt maandelijks een som, die kan oplopen tot 80% van de af te betalen som, aan de bioscoopexploitant in ruil voor de vpf van de distributeur. De *third party* wordt dan eigenaar van de projectieapparatuur. De uitbater beschikt zo over een digitale bioscoop dankzij het maandelijks afbetalen van een 'kleine' som. Bij een tweede systeem doet deze *third party* de investering, zet de techniek bij de exploitant en vraagt maandelijks een afbetaling. Hier moet de exploitant zorgen dat hij een aantal premières van de distributeur krijgt, om de vpf aan de *third party* te verzekeren. Aan beide modellen zijn gevaren verbonden, wat bepaalde exploitanten in een patsituatie plaatst. Wat gebeurt er wanneer de bioscoop failliet gaat? Wat wanneer de vpf's niet gegeven worden? En het aantal bezoekers niet stijgt?

De jongste jaren zit het bioscoopbezoek in het slop. Al jaren dalen de cijfers dramatisch, zodat niet ten onrechte de vraag kan worden gesteld: Is dit het einde van het bioscooptijdperk? Vele uitbaters zien web-based cinema en het downloaden van films op internet niet echt als dé grote bedreiging. Al heeft het wel een negatieve impact. Het alsmat uitbreidend entertainmentaanbod en de evenementencultuur lijken vandaag de grootste bedreigingen. De o zo nodige kentering manifesteert zich echter stilaan met als belangrijkste boost de 3D-films. Maar wat als dra de 3D-tv doorbreekt?

Digitalisering zorgde voor een opleving van het aantal toeschouwers en dus van de inkomsten, tot ongeveer 60%, een piek in de jongste 15 jaar! "Deze stijging is grotendeels aan de 3D te danken. Zelfs de brillen, waar vroeger zoveel over werd gezanikt, worden nu aanvaard en als niet-storend ervaren" zegt Philip Cleynens, uitbater van cinema Albert in Dendermonde. Het gevoel om deel uit te maken van een film en je tussen de acteurs te bevinden, slaat alles. De brillen kosten voor de exploitant 50 cent per bril. Op het eerste gezicht te verwaarlozen.

Helaas gaat bij 3D-films de inkoopprijs meestal met 1 euro omhoog. Van elk ticket gaat ongeveer de helft naar de distributeurs. Betaal je in een gewone bioscoop zes euro, dan betaal je in feite 3 euro aan de verdeler van de film. Bij een prijsverhoging van 1 euro gaat er dus 50 cent naar de verdeler, 50 cent naar het huren van de brillen en niets naar de exploitant. Hier schuilt evenwel een addertje onder het gras. De bioscoopmagnaten krijgen van de meeste distributeurs een vergoeding van 50 cent voor het draaien van 3D-films. In feite hebben die bioscopen ethisch gezien geen recht om een prijsverhoging te vragen (in vergelijking met de andere niet-vergoede bioscopen). Dat zorgt voor een twistpunt tussen zelfstandige uitbaters, die net een risicovolle investering hebben gedaan, én magnaten die met een minimum aan risico en woekerwinsten op snoep en versnaperingen, een vergoeding krijgen op de koop toe. Ook het feit dat de helft van het ticket naar de distributeurs gaat, speelt hier mee, want deze magnaten hebben het voordeel dat zij, als gevolg van een grote markt overheersing, bij het merendeel van de films al geen 50% van een ticket aan de verdelers hoeven af te staan. Gevolg? Meer winst, meer bezoekers, meer films, meer winst... en een landschap waar zelfstandige bioscoopuitbaters en arthouses op een brutale manier worden weggeconcurrerd.

Een ander heikel punt in de relatie distributeur-exploitant is de distributie van het aantal beschikbare kopieën. Deze worden verdeeld volgens een oeroude offerteschijs. Simpel gezegd: wie de meeste bezoekers trekt, krijgt een kopie van de nieuwe film en dat gaat zo in dalende trap door. Het resultaat is dat wie de nieuwste films heeft uiteraard ook de meeste bezoekers trekt. Wat opnieuw leidt tot het opeisen van de nieuwste volgende film, enz. Een vicieuze cirkel. Omgekeerd natuurlijk ook: niet genoeg bezoekers, niet de nieuwste film, mislopen van bezoekers, daling in aantal bezoekers, enz. Zelfs bij digitale films, waarvan de kost van een harde schijf zoveel lager ligt dan die van een kopie, wenst men deze offertepolitiek toe te passen. Het bedenken van een nieuw systeem en het betrekken daarbij van de overheid, die regulerend kan optreden door de wetgeving aan te passen, zou bioscopen kunnen redden. Vooral zelfstandige bioscopen en arthouses hebben het bijzonder moeilijk. Het vertonen van recente films in culturele centra staat eveneens niet los van deze problematiek. Bepaalde films worden in cultuurcentra reeds geprogrammeerd amper enkele weken nadat ze in de bioscoop zijn uitgekomen. De distributeur kan niets verweten worden; hier spreekt nu eenmaal de commerciële logica. Maar de subsidiëring aan cultuurcentra door de overheid, terwijl bepaalde bioscopen er alles moeten aan doen om hun hoofd boven water te houden en baat zouden hebben aan bepaalde subsidiemaatregelen... Logisch is anders!

Het bioscoopwezen is op een kruispunt beland. Analoge en digitale projectie staan tegenover elkaar. Het is aan de analoge bioscoopuitbaters om

CINEMA RIO © Piet Goethals

te kiezen: de authenticiteit van ruisende filmstroken of de onberispelijke digitale beeldkwaliteit? Kunnen kleine bioscopen blijven opboksen tegen megaplexen? Zal het publiek het industriële bovenfamiliaire gezelligheid verkiezen? Kan je over een paar jaar nog kiezen tussen analoge kopieën en digitale prints? Bestaat het bioscooplandschap binnenkort uit één, twee machtige ketens? Vaarwel

diversiteit? Vaststaat dat er een aangepaste wetgeving moet komen en dat de overheid eindelijk zijn verantwoordelijkheid moet opnemen. ✕

Shana Debrock is auteur van de thesis 'De hedendaagse bioscoopsector. Een exploratief onderzoek naar de problemen in de Vlaamse exploitatiesector (2008-2009)'.

3. TERUGBLIK

ONZE MAN IN DE PLAZA: NOSTALGISCHE MIJMERINGEN VAN EEN DUFFELAAR

Het Netedorp Duffel bezit een rijke bioscooptraditie. In 1908 vond de eerste openbare filmvertoning plaats in een tent op het Gemeenteplein. Quasi honderd jaar later was de gemeente volledig in de ban van de Monumentenstrijd rond Ciné Plaza. De tussenliggende periode werd gedomineerd door twee bioscooplocaties: Alhambra/Nova in Duffel-West en Ankerpaleis/Plaza in Duffel-Oost. Een bevoorrechte getuige haalt herinneringen op aan de exemplarische dorpsbioscoop Plaza.

DIRK VAN ENGELAND

Zowat 14 jaar moet ik geweest zijn toen ik eind jaren 70 voor de eerste maal alleen naar onze Duffelse dorpsbioscoop mocht. De onheilspellende affiche van *The Car* had me naar de Plaza gelokt, waar zich het verhaal ontrolde van een geblindeerde auto die alles en iedereen genadeloos van de weg maaide. Toen de lugubere wagen in een berggas tot ontploffing werd gebracht, steeg er een gitzwarte doodskop op. Het was zowaar de duivel die al die tijd achter het stuur had gezeten! De programmatie van dit soort B-films was ken-

schetsend voor het sukkelstraatje waarin de Plaza was verzeild geraakt. Natuurlijk kwamen de grote kaskrakers nog langs, zij het quasi een jaar na hun grootstedelijke release. De naoorlogse glorieperiode van de buurtbioscoop was al lang voorbij en exploitant Vercammen trachtte via het programmeren van subgenres, meestal in de week maar ook in het weekend, een ander publiek aan te spreken. Terwijl bij de horror- en griezelfilms het onschuldige meisjesbloed van het scherm droop, waren het vooral de (soft)pornoprenten die de aandacht

trokken: de Tirolers, de Ilsa-films, Porky's... Nooit één gezien overigens, omdat mijn moeder oordeelde dat dat niet tot het waardepakket van een opgroeiende tiener hoorde. Vechtersbazen passeerden ook veelvuldig de revue: de enigmatische Bruce Lee en de flauwe plezante Bud Spencer & Terence Hill. 70 à 80 Bef. (€ 2) kostte een kaartje.

Weinig Duffelaars begrepen het toen maar hun Ciné Plaza was een van de mooiste wijkcinema's in Vlaanderen, een filmoase waar de kijker gelukzalig in de sfeer van een schitterend interbellumdecorum kon wegzinken. Het begon al in de inkomhal, met aan de rechterkant een authentiek, houten loket en voorts vijf glazen panelen, waarbij we ons vergaapten aan stills, aan de foto's en affichettes van de vertoonde en te verwachten films; de iets te nadrukkelijke vrouwelijke rondingen waren keurig afgeplakt. Eenmaal binnen stond er links een twaalf meter lange toog, kon je recht door via een statige trap naar het balkon of rechts naar de gelijkvloerse zaal. Het interieur, dat in een stemmig palet van rood en geel baadde, dateerde van begin jaren 20 en had sindsdien, op een paar details na, geen wezenlijke veranderingen ondergaan. Het leek wel alsof de tijd hier decennialang was blijven stilstaan. In de zaal stonden zowat 250 klapstoelen, uit diverse tijdspannes en van uiteenlopende kwaliteit (van hout, met plastic of met stof bekleed). Volgens de naoorlogse plannen zouden er toen zelfs 640 exemplaren hebben gestaan. Vooraan een majestueus wand-

vullend gordijn, met achterliggend het filmdoek, en een beperkt podium, waarop destijds, tijdens de wintermaanden in de jaren 50, Vlaamse vedetten zoals Bobbejaan Schoepen en La Esterella hun muzikale talenten etaleerden. Even voor het geafficheerde aanvangsuur sloot de exploitant de bar, schoof de zware doeken tussen de toog en de gelijkvloerse zaal dicht en spoedde zich naar zijn projectiecabine. Eenmaal iedereen binnen, kreeg Arthur Vercammen van zijn vrouw Paula aan de kassa een binnenuistelefoontje dat hij kon beginnen. Het doek schoof open en de pellicule gleed door de Ernemann-projectoren, fabricatiedatum midden jaren 30 en nog werkend op aloude koolstiften.

Eind jaren 70 was het systeem van de voorfilm (ofwel een iets korte B-film, opgeknipt tot een dik uur, ofwel een flard film dat de week nadien werd vervolgd, afhankelijk van de lengte van de hoofdfilm) stilaan aan het uitdoven. In de plaats daarvan kreeg je trailers, reclame, tekenfilms en documentaires. De pauze werd aangekondigd door het hoorbare aanzwellende gerinkel van glazen en flesjes. Zelfs eigenhandig gevulde snoepzakjes kon je er toen al kopen. Voor een habbekrats. Pauzes van een half uur waren meer regel dan uitzondering. Het consumptieverbruik leverde liefst 40% van de omzet op.

De Plaza kende in zijn bijna 90-jarige bestaan slechts twee uitbaters: vader en zoon Arthur Vercammen. Het hele gezin leefde en werkte in de

bioscoop. Persoonlijke luxe was geen prioriteit. Zoals het een echt familiebedrijf betaamde, werden zowat alle taken door de leden van het gezin ingevuld: de kassa, de toog, het filmtransport, de reclame, het poetswerk. Aangezien de dynastie Vercammen in oorsprong uit een aannemersmilieu stamde, nam ze ook de verbouwingen en herstellingen op zich, tegelijk de belangrijkste reden dat de aloude sfeer intact is gebleven. Over Arthur junior deden sterke verhalen de ronde: dat hij een toiletrol in aparte reepjes scheurde om het sanitair papierverbruik in te perken, dat hij de films met Louis De Funès inkortte omdat hij niet tegen diens bekkentrekkerij kon...

Begin juli 2004 was ik er bij toen de laatste film in de Plaza werd vertoond: *Two Brothers*. Met zijn vijven zaten we in de zaal. De uitbating was al lang niet rendabel meer, maar de exploitant projecteerde naarstig voort, omdat hij het zo graag deed. Ruim een maand later overleed de 78-jarige Arthur jr. De bioscoop werd aangekocht door de gemeente, behaalde in 2007 verrassend de tweede prijs in de Monumentenstrijd en wacht thans op een nieuwe bestemming als gemeenschapscentrum. ✕

De Duffelse historicus Dirk Van Engeland is de auteur van een boek over de Plaza (en Nova): Filmpaleizen aan de Nete'.

CINEMA PLAZA © Dirk Van Engeland